

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนมีความสำคัญในวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน อีกทั้งกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองทั้งภายในและภายนอกที่ผ่านมามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะกำหนดความสัมพันธ์ดังกล่าวให้มีลักษณะเฉพาะซึ่งแตกต่างไปตามยุคสมัย การเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญนับตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 สิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวนำไปสู่การตั้งคำถามถึงการเข้ามามีบทบาทมากขึ้นของนายทุนในทางการเมืองเพื่อควบคุมการตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐและการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ของรัฐไทยภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร? มีความแตกต่างจากอดีตเป็นอย่างไร?

เมื่อพรรคไทยรักไทยชนะการเลือกตั้งและได้รับคะแนนเสียงท่วมท้นจากประชาชนในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ.2544 โดยได้รับจำนวนส.ส. 248 คน จากทั้งหมด 500 คน มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่ารัฐบาลซึ่งนำโดยพรรคไทยรักไทยมีองค์ประกอบของสมาชิกพรรคส่วนหนึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มทุนใหญ่ของประเทศ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องพันในลักษณะเครือข่ายทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง(Mccargo and Pathamanand ,2005; ศัลยา ประชาชาติ, 2546) การเข้ามาสู่สนามการเลือกตั้งและชิงชัยทางการเมืองของกลุ่มทุนดังกล่าวมาข้างต้นพร้อมๆกับการปรากฏตัวของพรรคไทยรักไทยและรัฐบาลของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้ทำให้ประเด็นการถกเถียงในมุมมองเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนและผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางการเมืองของไทยเริ่มกลับมาเป็นที่สนใจของนักวิชาการมากขึ้นอย่างกว้างขวางและหลากหลาย ที่ผ่านมามีงานศึกษาเกี่ยวกับการขึ้นมาอำนาจและลักษณะของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรที่หลากหลายซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มที่ทำการศึกษากออกเป็น 4 แนวด้วยกัน คือ

แนวแรก มองว่าระบอบทักษิณเป็นระบอบเผด็จการหรือสมบูรณาสิทธิทุนจากการเลือกตั้ง (Elected Capitalist Absolutism)และเป็นการเมืองระบบอุปถัมภ์(Patronage System) ตัวอย่างนักวิชาการไทยที่มองในแนวนี้ เช่น เกษียร เตชะพีระ(2546) ประเวศ วะสี(2546) นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2544) ธีรยุทธ บุญมี(2546) เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง(2547) เวียงรัฐ เนติโพธิ์(2548) นवलน้อย ตริรัตน์ และธานี ชัยวัฒน์(2547)

โดยพิจารณาว่าภาพของรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร มีลักษณะเป็นเผด็จการ โดยสะท้อนจากการทำงานของรัฐบาลชุดดังกล่าวซึ่งเน้นการใช้ความรุนแรงของตำรวจและทหารในการปราบปรามประชาชนและคนที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล เช่น กรณีการหายตัวไปของนายสมชาย นีละไพจิตร รวมไปถึงการใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดน

ภาคใต้ของไทย กรณีกรือเซะและตากใบ กรณีการสลายชุมนุมของชาวบ้านบ่อนอก อำเภอนะนัง จังหวัดสงขลาและที่อื่นๆ รวมถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยการฆ่าตัดตอนผู้บริสุทธิ์ในนโยบายประกาศสงครามกับยาเสพติดโดยไม่มี การไต่สวน ส่วนด้านการเมืองนั้นรัฐบาลชุดนี้สามารถควบคุมรัฐสภาผ่านการเป็นเผด็จการเสียงข้างมากโดยไม่เปิดโอกาสให้ฝ่ายค้านตรวจสอบและอภิปรายนายกรัฐมนตรีได้ นอกจากนี้รัฐบาลยังควบคุมคณะกรรมการชุดต่างๆ ในสภาผู้แทนราษฎรเพื่อตัดสติใจตามที่รัฐบาลต้องการ อีกทั้งยังสามารถควบคุมองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญซึ่งทำหน้าที่ตรวจสอบอำนาจรัฐและการที่รัฐบาลสามารถควบคุมและใช้อำนาจรัฐคุกคามสื่อ รวมไปถึงการเป็นเจ้าของสื่อโดยรัฐบาลและคนของรัฐบาลเอง

เกษียร เตชะพีระ(2546) เห็นว่ารัฐบาลทักษิณมีอำนาจเบ็ดเสร็จ รวมศูนย์การตัดสินใจ โดยมองตำแหน่งของพ.ต.ท.ทักษิณ คือ หัวหน้าฝ่ายบริหารของคณะกรรมการจัดการผลประโยชน์ร่วมของชนชั้นนายทุนใหญ่ไทย ที่ได้อำนาจมาจากการเลือกตั้งและใช้อำนาจแบบอาญาสิทธิ์ จึงอาจกล่าวได้ว่าระบอบทักษิณเป็น “ระบอบสมบูรณาญาสิทธิทุนนิยมจากการเลือกตั้ง(Elected Capitalist Absolutism)” ที่รวมศูนย์อำนาจเบ็ดเสร็จ เข้มแข็ง และมีการบริหารจัดการที่ผูกขาดไว้ที่ตัวคนเดียวคือ หัวหน้าฝ่ายบริหาร ระบอบทักษิณนั้นเป็นการ คิดเก่า ทำเก่า ในแง่ของการที่รัฐใช้กำลังปราบปรามอย่างเบ็ดเสร็จเช่นเดียวกับเผด็จการในอดีต อีกทั้งยังทำให้ระบบราชการต้องยอมรับการรับใช้กลุ่มทุน ผ่านการกำราบและปฏิรูปรัฐราชการแบบเก่า ยิ่งไปกว่านั้นการใช้กำลังปราบปรามในสงครามแก้ปัญหายาเสพติด ผู้มีอิทธิพลหรือเจ้าพ่ออย่างเด็ดขาด ซึ่งมีการมองว่า รัฐบาลไทยรักไทยเป็นรัฐบาลของเจ้าพ่อแห่งเจ้าพ่อ โดยที่ประชาชนเห็นชอบและยังใช้อำนาจรัฐในการแจกจ่ายงบประมาณ สวัสดิการและอุปถัมภ์ชาวบ้านผ่านกลไกรัฐ(เวียงรัฐ, 2548) อำนาจรวมศูนย์เหล่านี้จึงไม่สามารถตรวจสอบได้ และในที่สุดประชาสังคมจะถูกทำให้อ่อนแอ

นอกจากนี้ มีการเสนอโดยนักวิชาการและแกนนำภาคประชาชนบางส่วนว่า รัฐบาลชุดนี้หรือนายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันมีลักษณะเป็นเผด็จการที่คุกคามถึงกับสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่มีลักษณะของประชาธิปไตยหรือทำให้ประชาธิปไตยและการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยอันปรากฏผลเป็นรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นั้นถอยหลังเข้าคลองรวมถึงการมีการทำลายภาคประชาชนไทยโดยรัฐ ทั้งการใช้กำลังและจากนโยบายการควบคุมสื่อ(นวนล้อย ดรีร์ตันและธานี ชัยวัฒน์, 2547) ภาพของรัฐบาลไทยรักไทยจึงดูเข้มแข็งมากเมื่อมองจากแง่นี้ อาจมองว่าไม่อาจต่อสู้หรือเปิดโอกาสให้ต่อสู้ต่อรองได้เลยจากภาคประชาชน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544; ประเวศ วะศรี, 2546; เจริญศักดิ์ ปิ่นทอง, 2547)

ธีรยุทธ บุญมี (2546) ในงานเขียนเรื่อง “Road Map ประเทศไทย” เห็นว่า รัฐบาลไทยรักไทยเป็นรัฐบาลของนายทุน โดยเฉพาะกลุ่มทุนทักษิณ โดยมีการบูรณาการส่วนต่างๆ ของสังคม คือ

- 1) บูรณาการภาคประชาชนผ่านนโยบายประชานิยม และ โครงการเอื้ออาทร

- 2) บรูณาการภาคการเมืองโดยทำลายกลุ่มอิทธิพลเก่า แล้วปรับโครงสร้างทางการเมืองอันเป็นผลโดยตรงจากกรอบรัฐธรรมนูญ 2540
- 3) บรูณาการการเมือง-ราชการ-มาเฟีย ผ่านการใช้อำนาจรัฐสภาและการบริหารแบบเบ็ดเสร็จ โดยทำลายฐานการเมืองของพรรคขนาดเล็กลง
- 4) บรูณาการกลุ่มทุน คือทำให้กลุ่มทุนต่างๆจำเป็นต้องเข้ามาสู่ไทยรักไทยเพราะเป็นหนทางเดียวที่จะปกป้องผลประโยชน์ได้
- 5) บรูณาการทั้งประเทศให้เป็นทุน คือ การดึงส่วนต่างๆเข้ามาสู่ระบบทุน เป็นการสร้างทุนเพื่อทุน

ธีรยุทธมองว่า สุดท้ายแล้วรูปแบบของทุนนิยมภายใต้รัฐบาลทักษิณจะเป็นทุนนิยมผูกขาดที่ไม่สนใจเพิ่มประสิทธิภาพและมีความเสี่ยงสูงในด้านต่างๆ เช่น การคลัง ศิลธรรม คอร์รัปชัน การพัฒนาทิศทาง รวมถึงไม่มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม สุดท้ายจะนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกัน

การมองรัฐบาลทักษิณในมุมมองดังกล่าวเน้นการพิจารณามิติของการใช้อำนาจ ซึ่งเน้นการใช้ความรุนแรง การควบคุม การครอบงำและการบังคับ แต่ยังคงขาดการศึกษาถึงที่มาแห่งความชอบธรรมในการใช้อำนาจดังกล่าวและเหตุผลในการใช้อำนาจนั้น การเมืองในระบบทักษิณนอกจากจะพิจารณาได้จากมิติแห่งการใช้อำนาจแล้ว การพิจารณาถึงความจำเป็นของพรรคไทยรักไทยในการเข้ามายึดอำนาจรัฐซึ่งเป็นพรรคของนายทุนขนาดใหญ่ของประเทศเป็นประเด็นที่ไม่ควรจะละเลย อีกทั้งมาตรการของการควบคุมและครอบงำของรัฐบาลทักษิณในการผลิตชุดความคิดต่างๆก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะพิจารณาออกเหนือจากการพิจารณาอำนาจในมิติดังที่กล่าวมาแล้ว

แนวทางที่สอง เป็นแนวทางที่มองในเชิงวัฒนธรรม อัตตลักษณ์และอุดมการณ์ของระบอบทักษิณ เช่น งานของ Michael K. Connors (2003) อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และคันแคน แมคคาโก (2005) ยศ สันตสมบัติ(2544) และพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์(2546)

Michael K. Connors (2003) มองว่าประเทศไทยได้มีการใช้ “ประชาธิปไตย” มาสร้างความชอบธรรมให้แก่การปกครองมานานแล้ว และมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นเมื่อผู้ปกครองของไทยใช้ประชาธิปไตยเป็นภาษาทางการเมือง ทำให้ประชาชนยอมรับ ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของอุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ และคันแคน แมคคาโก (Mccargo and Pathamanand ,2005) ที่มองว่าระบอบทักษิณ มีการใช้ภาษาทางการเมืองเพื่อลดความขัดแย้งหรือความแตกต่างทางชนชั้นเช่น คำว่ารักชาติ หรือความเป็นประชาธิปไตย หรือคำว่าประชาชน เป็นต้น

ยศ สันตสมบัติ (2544:59) มองว่าวัฒนธรรมทักษิณเป็นวัฒนธรรมแห่งการใช้อำนาจ และการเมืองในระบอบทักษิณเป็นเป็นการเมืองในสร้างภาพลักษณ์ โดยภาพลักษณ์ที่ระบอบทักษิณพยายามสร้างคือ การใช้เงินในการแก้ปัญหา ความสำคัญของเงินในกระบวนการการสร้างความคุ้มค่านี้เอง ที่ทำให้เงินกลายเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตลาด เงินทำให้ตลาดและระบบเศรษฐกิจมีชีวิต

ของมันเอง มีระบบสัญลักษณ์และความหมายที่ไม่เพียงอยู่เหนือการควบคุมเรา แต่กลับมีบทบาทสำคัญในการควบคุมบงการชีวิตเรามากขึ้นเรื่อยๆ

การนำเสนอนโยบายที่ล้าแล้วแต่เน้นในด้านการแจกเงิน การพักชำระหนี้และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตอื่นๆ การโฆษณาหาเสียงที่เน้นความเชื่อมโยงระหว่างความมั่นคงทางการเงินกับความมั่นคงของชีวิต การหยิบยืมฐานทรัพยากรจากอนาคตมาสร้างตัวเลขการเจริญเติบโตในปัจจุบัน กลายมาเป็นฐานของการสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองที่เน้นประสิทธิภาพ ข้อมูลรวดเร็วฉับไว กล้าตัดสินใจ ความทันสมัย การเจริญเติบโตและการตอบสนองต่อปัญหาของประชาชนทุกกลุ่ม(ยศ สันตสมบัติ, 2544:59)

นอกจากนี้ การเมืองเรื่องการสร้างภาพลักษณ์ยังขยายตัวไปสู่การจัดการกับปัญหา ยาเสพติดและผู้มีอิทธิพล โดยเน้นให้เห็นถึงความเฉียบขาด กล้าตัดสินใจในปัญหาต่างๆและความมั่นคงจริงจังของรัฐบาลและท่านผู้นำ สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนเห็นว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรเป็นตัวเลือกที่ดีที่สุดในการเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นการสร้างความรู้สึกที่ประชาชนไม่มีทางเลือกอื่นแล้ว จึงต้องเลือกพ.ต.ท.ทักษิณ เป็นนายกรัฐมนตรีเท่านั้นจึงจะได้รับการตอบสนองตามที่ตนเองต้องการและเป็นที่ยิ่งของประชาชนในระดับรากหญ้าได้

พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ มองรัฐบาลของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรแตกต่างจากมุมมองอื่นในแง่ของการเน้นปัจจัยด้านอุดมการณ์ในการสร้างความเป็นตัวตนใหม่(New Subject Project) หรือการทำให้คนทุกคนรู้สึกว่ “เท่ากัน” ในความคิด(ส่วนความเป็นจริงอีกเรื่องหนึ่ง) การสร้างตัวตนใหม่ทางการเมืองให้กับประชาชนนั้น มีลักษณะที่ไม่ก่อให้เกิด/เห็น/รู้สึกกับสิ่งที่เรียกว่า “การขัดแย้งกัน (confrontation)” ระบอบดังกล่าวไม่กล่าวถึงปัญหาว่ามีคู่แข่งอะไรชัดเจน ไม่ได้มองปัญหาในฐานะชนชั้น คนไทยก็คือ “ไทยรักไทย” ทุกคนเป็นคนไทย ไม่มีเกษตรกร มีแต่ SMEs ไม่มีหมู่บ้านที่ยากจน ทุกสิ่งทุกอย่างถูกสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นการสร้างที่มีนัยสำคัญ ก็คือ เป็นการทำให้ความขัดแย้งทางชนชั้นไม่ชัดเจน(พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2547 :68)

เวลาที่พูดถึงเรื่อง “ชนชั้น” ประเด็นสำคัญก็คือ วิธีการของรัฐบาลทักษิณ ไม่ได้ครอบงำความคิดด้วยการแค่สอนหรือหลอกประชาชนแต่เป็นการทำให้แนวคิดที่จะสามารถต่อสู้กับรัฐบาลทักษิณเสื่อมลงไปเอง วิธีการที่ไปจัดการนักวิชาการด้วยการกล่าวว่าเขาแต่อยู่ในห้องสมุด คือ เขาอาจไม่ได้คิดอะไรใหม่จริง แต่เขาไม่ได้เถียงโดยใช้วิธีการแค่ใช้แนวคิดชุดหนึ่งแล้วไปขัดแย้งให้กับคนอื่น แต่เป็นวิธีการที่ทำให้คนอื่นเปลี่ยลงไปได้โดยใช้คำบางคำด้วย และก็เป็นการสร้างการจัดแบ่งประเภทใหม่ เช่น ประชาชน/คนจน ซึ่งทำให้ไม่เกิดสิ่งที่เรียกว่าความขัดแย้งทางชนชั้น คือ ทำให้คนรู้สึกว่เป็นพวกเดียวกัน (พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์, 2547 :69)

มุมมองของการวิพากษ์วิจารณ์ ระบอบทักษิณในลักษณะดังกล่าว ซึ่งเน้นการพิจารณาแง่มุมด้านวัฒนธรรม อุดมการณ์และอัตตลักษณ์ มีจุดเน้นร่วมกันคือการพิจารณาการใช้อำนาจครอบงำทางความคิดนั้น แท้ที่จริงแล้วในภาคปฏิบัติการนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบอบ

การเมืองทักษิณเท่านั้น อีกทั้งการใช้ยุทธวิธีดังกล่าวก็เป็นลักษณะของรัฐทุนนิยมทั่วไปซึ่งมิได้มีความจำเพาะเจาะจงสำหรับรัฐบาลทักษิณ การวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะดังกล่าวเป็นการศึกษาเพียงลักษณะของการใช้อำนาจของตัวระบบและผลกระทบของมัน แต่ยังคงการศึกษาตัวกลไกที่เป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ และแรงจูงใจที่นำไปสู่การขับเคลื่อน กล่าวอีกนัยหนึ่งมุมมองนี้เน้นการมองเพียงแค่โครงสร้างส่วนบนแต่ไม่ได้ลงลึกถึงโครงสร้างส่วนล่างนั่นคือ ระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของระบบในการพัฒนาและการคลี่คลายตัวของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและนายทุนในปัจจุบัน

แนวทางที่สาม เน้นการมองในเชิงนโยบายของพรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลประชานิยม ซึ่งมุมมองดังกล่าวสามารถแบ่งแยกย่อยในการพิจารณาออกเป็น 2 กลุ่มคือ

กลุ่มแรก นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก มีการวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะที่มองรัฐบาลทักษิณว่ามีการใช้นโยบายประชานิยม โดยการใช้งบประมาณอย่างไร้เหตุผลและมีความกังวลว่าประเทศไทยจะกลับไปเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตทางการเงินและการคลัง เหมือนเช่นที่เคยเกิดขึ้นที่ละตินอเมริกา(ไอสว บุญมา,2546) รวมไปถึงการตั้งข้อสังเกตว่า นโยบายของพรรคไทยรักไทยเป็นนโยบายเศรษฐกิจแบบเคนเซียน(Keynesian Economics) เป็นการวิจารณ์จากกรอบแบบเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมใหม่ ที่เน้นกลไกตลาดและไม่ต้องการให้รัฐเข้ามาแทรกแซงกลไกราคา เท่ากับว่ารัฐไม่ควรจัดสวัสดิการให้ประชาชนเนื่องจากละเมิดวินัยทางการคลังของประเทศ(วินัย ผลเจริญ, 2546และ2547) ยิ่งกว่านั้นมีการวิจารณ์ว่ารัฐบาลชุดนี้ขาดจริยธรรม เนื่องจากสร้างระบบผูกขาดสัมปทานรัฐและระบบผูกขาดในระบบตลาดทำให้ตลาดไม่เป็นการแข่งขันที่ยุติธรรม

อัมมาร สยามวาลา (2545 และ2546) มองว่านโยบายของไทยรักไทยที่อ้างว่า คิดใหม่ ทำใหม่ นั้นเอาเข้าจริง ก็ไม่ได้มีอะไรใหม่ เพราะรัฐบาลชุดที่แล้ว(รัฐบาลชวน หลีกภัย)ก็มีแนวนโยบายที่เอาเงินทุ่มลงไปกระตุ้นการบริโภค ซึ่งการอ้างว่ามีรูปแบบเศรษฐกิจใหม่ๆที่แก้วิกฤตของไทยรักไทย จึงไม่ใช่เรื่องใหม่ นโยบายแบบประชานิยมที่ใช้จ่ายมหาศาลทุ่มลงไปในระบบเศรษฐกิจ และการปล่อยสินเชื่อขนาดใหญ่ให้แก่ผู้ประกอบการขนาดเล็กและขนาดกลาง (SMEs)ของรัฐบาลทักษิณ เป็นการเพิ่มภาระความเสี่ยงให้กับการคลังของประเทศในอนาคต อัมมารมองว่า รัฐบาลชุดนี้ขาด “วินัย” ความรัดกุมของนโยบายทางการคลัง เขาเสนอว่าไม่ว่าอย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์ของทุนนิยมก็ยังคงใช้ได้ แต่ต้องไม่ใช่ในรูปแบบเศรษฐกิจที่มีทุนขนาดใหญ่ผูกขาดทางเศรษฐกิจ เช่น ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หากแต่ต้องเคารพกฎกติกาของทุนนิยม อัมมารจึงแสดงความไม่พอใจต่อการเข้ามาสู่อำนาจทางการเมืองและการผูกขาดที่ทำลายต่อกลไกตลาดของพรรคไทยรักไทย

พิทยา ว่องกุล(2547:97) เห็นว่าสิ่งที่ผู้นำหลายประเทศ ซึ่งชนะการเลือกตั้งด้วยการโหมโฆษณาสร้างฝัน พยายามโอ้อวดว่าสามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจได้อย่างสวยงามเพื่อโฆษณาผ่านสื่อมวลชน ล้วนเป็นการสร้างภาพการเติบโตแบบลวงตาที่เฟื่องฟูเพื่อหวังผลทางการเมืองเท่านั้น

การใช้วิธีการกระตุ้นเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ (อเมริกา ญี่ปุ่น ไทย ประเทศในละตินอเมริกาใช้วิธีการเดียวกันมาแล้ว) เช่น โครงการช่วยเหลือแบบให้เปล่า ขยายพันธบัตร ประชาชนมีเงินออมสูง ก็ใช้วิธีการหลอกล่อเพื่อระดมเงินออมจากประชาชนส่วนมากที่สุดของประเทศมาบริโภคหรือหมุนเศรษฐกิจของบริษัทธุรกิจข้างบน ให้ขับเคลื่อนต่อไปอีกหนึ่ง(พิทยา ว่องกุล, 2547:98)

กลุ่มที่สอง เป็นมุมมองนโยบายประชานิยมของรัฐบาลทักษิณในแนวของฝ่ายซ้ายมีนักวิชาการเช่น Kevin Hewison (2003) ใจ อึ้งภากรณ์(2546) และเก่งกิจ กิตติเรียงลาภ(2548) เช่นงานเขียนของ Kevin Hewison (2003) ได้เน้นประเด็นสำคัญในระบอบทักษิณ คือนโยบายเชิงประชานิยม(Populism) ซึ่งมองว่าเป็นการทำสัญญาทางสังคมฉบับใหม่(New Social Contract)ของกลุ่มทุนพรรคไทยรักไทยเป็นการซื้อความสงบทางการเมือง ซึ่งในแง่หนึ่งก็ให้ประโยชน์แก่คนชั้นล่างจริง แต่ในอีกแง่หนึ่งก็เป็นยุทธศาสตร์ของทุนเพื่อไม่ให้เกิดอุปสรรคในการสะสมทุน รัฐบาลที่นำโดยพรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลที่เข้าสู่อำนาจรัฐผ่านการเลือกตั้งซึ่งมีเป้าหมายเพื่อคนจนและการสร้างสวัสดิการแก่สังคม ที่มีการดึงเอาคนจาก NGOs คนเดือนตุลา อดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเข้าร่วมด้วยมากมาย ซึ่งชนชั้นนายทุนชาติมองว่าพรรคไทยรักไทยภายใต้การนำของทักษิณนั้นเป็นช่องทางที่ทำให้ชนชั้นนายทุนภายในสามารถแข่งขันได้อีกครั้งหมายความว่า การเข้ายึดอำนาจรัฐของนายทุนในประเทศเป็นสิ่งจำเป็นต่อการสะสมทุนต่อไปทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ยิ่งกว่านั้นการสร้างแนวร่วมของทักษิณนั้นยังสร้างบรรทัดฐานของ “แนวร่วมชาตินิยม” ซึ่งไม่พูดถึงความแตกต่างทางชนชั้น ซึ่ง Hewison มองว่า ยุทธศาสตร์แนวร่วมชาตินิยมนี้เป็นการทำให้ประเด็น ความขัดแย้งทางชนชั้น(Class Conflict) อันเกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ ค่อยอ่อนกำลังลง

ใจ อึ้งภากรณ์(2546 และ 2547) ได้เสนอประเด็นในพิจารณาระบอบทักษิณมองว่ารัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลพรรคนายทุน ฉะนั้นทุกอย่างที่ทำก็เพื่อผลประโยชน์ให้แก่กลุ่มทุน แนวคิดประชานิยมเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับรัฐบาลชุดนี้ซึ่งไม่ใช่เรื่องใหม่ ในยุคก่อนๆก็มีพรรคนายทุนทั่วโลกที่ใช้แนวคิดแบบนี้ เช่น อเมริกา จีน อาร์เจนตินา ฯลฯ (ใจ อึ้งภากรณ์, 2547:159) เช่นเดียวกันเก่งกิจ กิตติเรียงลาภ(2548) มองว่าการเสนอนโยบายประชานิยมของไทยเป็นยุทธศาสตร์ของกลุ่มทุนที่ต้องการเข้ามาซื้อความสงบทางการเมืองภายหลังจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ซึ่งเป็นมุมมองที่คล้ายคลึงกับของ Kevin Hewison

แต่ข้อสังเกตในมุมมองดังกล่าวก็ยังไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจเศรษฐกิจการเมืองไทยที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งระบบ เนื่องจากยังไม่ได้ทำความเข้าใจกับลักษณะของทุนและกลุ่มย่อยๆของทุน รวมถึงอำนาจของกลุ่มทุนโทรคมนาคมสื่อสาร ซึ่งมีนัยยะสำคัญในพัฒนาการของกลุ่มทุนชนิดหนึ่งในการเมืองไทยซึ่งมีลักษณะพิเศษในช่วงระยะเวลาหนึ่งของการเมืองไทยที่มากกว่าแค่ความต้องการยึดอำนาจรัฐของชนชั้นนายทุนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของการสะสม

ทุนของกลุ่มทุนขนาดใหญ่กลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มทุนใหม่ในสังคมไทยและการแสวงหาหนทาง การเข้ามาควบคุมการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อเอื้อต่อผลประโยชน์ของกลุ่มนายทุนดังกล่าวด้วย

แนวทางที่สี่ มองพรรคไทยรักไทยว่าเป็นพรรคนายทุนและรัฐบาลนายทุน โดยมองว่า รัฐบาลที่นำโดยพรรคไทยรักไทยเป็นการรวมตัวของกลุ่มทุนขนาดใหญ่หลายกลุ่ม ที่เข้ามายึด อำนาจรัฐเพื่อใช้อำนาจรัฐเพื่อเอื้อต่อการสะสมทุนขนาดใหญ่ งานวิชาการประเภทนี้ส่วนมากเป็น ของสำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาฯ ที่ให้ภาพรายละเอียดของกลุ่มทุนต่างๆ ผู้เป็นสมาชิกพรรค ผู้ที่อยู่บัญชีรายชื่อในการเลือกตั้งและผู้ที่ยึดตำแหน่งรัฐมนตรีของพรรคมาจากกลุ่มทุนไหน มี สายสัมพันธ์กันอย่างไรและนำไปสู่การอธิบายว่า กลุ่มทุนต่างๆมีนโยบายหรือวิธีการต่างๆที่เอื้อต่อ ผลประโยชน์ของกลุ่มพวกตนอย่างไรผ่านการอธิบายด้วยแนวคิดผลประโยชน์ทับซ้อนหรือการ คอร์รัปชันเชิงนโยบาย (ดู สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2547)

งานศึกษาของผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเกอร์ (2002) ซึ่งชี้ให้เห็นว่านโยบายของพรรค ไทยรักไทยนั้นอยู่ในบริบทของการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 คือ เป็นปฏิริยาของกลุ่มทุน ทักษิณที่ต้องการตอบโต้ได้แนวทางเสรีนิยมใหม่ของพรรคประชาธิปัตย์ในช่วงการบริหารงานแก้ไข วิกฤตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ หลังวิกฤตเศรษฐกิจกลุ่มทุนของทักษิณและกลุ่มทุนพันธมิตรได้ ตัดสินใจตั้งพรรคไทยรักไทย พร้อมทั้งดึง/ซื้อนักการเมืองจากพรรคต่างๆเข้ามาร่วมในพรรคไทย รักไทยอย่างมากมาย นอกจากนี้ผาสุก และเบเกอร์(Pasuk and Baker, 2005 :23) ยังชี้ให้เห็นว่าเรา ไม่ควรมองนโยบายประชานิยมของพรรค ไทยรักไทยว่าเป็นเพียงเรื่องการซื้อใจประชาชนในระดับ รากหญ้า(ชนบท) เพื่อหวังชนะการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว แต่ควรพิจารณาให้ลึกไปถึงขั้นปัญหา ของโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองไทย ที่จำเป็นอย่างยิ่งที่คนเข้ามากุมอำนาจรัฐไทยต้องคำนึงถึงการ รักษาเสถียรภาพของระบบและการส่งเสริมกระบวนการสะสมทุนที่มีอยู่ต่อไปไม่ให้หยุดชะงัก

ผาสุกและเบเกอร์(2002)ชี้ว่า พรรคไทยรักไทยพยายามอย่างยิ่งในการคิดยุทธศาสตร์การ แสวงหาฐานเสียงที่ต้องการสร้างความสงบให้เกิดขึ้นเพราะในช่วงเวลาดังกล่าวมีการแสดงออกถึง ความไม่พอใจต่อแนวทางเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่และทุนนิยมภายใต้เงาของไอเอ็มเอฟมากมาย ชัย ชนะของพรรคไทยรักไทยในการเลือกตั้งปีพ.ศ. 2544 นั้น กล่าวได้ว่าเป็นการชัยชนะของชนชั้น นายทุนใหญ่ภายในประเทศเพื่อเข้ามาปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มทุนดังกล่าว พร้อมกับมีการ สนับสนุนของนักธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กมากมาย การเมืองในยุคนี้จึงเปลี่ยนจาก Money Politics เป็น Big Money Politics ที่นายทุนขนาดใหญ่ยึดอำนาจรัฐเพื่อปกป้องผลประโยชน์กลุ่ม พวกตน

งานเขียนของ ดันแคน แมคคาโกและอุกฤษฏ์ ปัทมานันท์(2005) ได้พยายามแจกแจง องค์ประกอบของกลุ่มทุนธุรกิจที่เข้ามามีส่วนร่วมในระบบทักษิณ ซึ่งมีหลากหลายไม่ว่าจะเป็น ทุนสื่อสาร โทรคมนาคมและทุนตลาดหุ้นของทักษิณและเครือญาติซึ่งเป็นกลุ่มทุนแกนหลักของ พรรค กลุ่มทุนอุตสาหกรรมรถยนต์ ของนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ กลุ่มทุนซีพี ของนายธนินทร์ เจียร

วนนท์ กลุ่มทุนบันเทิงของนายไพบูลย์ ดำรงชัยธรรม และกลุ่มทุนสื่อสาร นายประชา มาลินนท์ เป็นต้น (ดูเพิ่มเติมใน McCargo and Pathmanand, 2005:chapter 6) ทักษิณได้ครอบคลุมนายอภิตพลของตนเองและกลุ่มพวกของตน เข้าไปในส่วนต่างๆของกลไกรัฐเช่น ทหาร ตำรวจและการพยายามสร้างพรรคการเมืองพรรคเดียวที่เข้มแข็ง รวมไปถึงการควบคุมสื่อและการขยายอิทธิพลอำนาจไปสู่วงการธุรกิจต่างๆอย่างกว้างขวาง

มุมมองของงานการศึกษาของกลุ่มนี้มีลักษณะเปิดโปงมากกว่าอธิบายวิเคราะห์ถึงที่มาที่ไปของนโยบายและยุทธวิธีในการบริหารจัดการของรัฐบาลทักษิณ ในลักษณะภาพกว้างและขาดการทำ ความเข้าใจรัฐบาลทักษิณในลักษณะสาเหตุว่าทำไมนายทุนกลุ่มใหญ่ต่างๆเหล่านี้ต้องการได้ อำนาจรัฐทั้งในรัฐบาลและในรัฐสภา อีกทั้งขาดการวิเคราะห์เชื่อมโยงตรรกะของระบบทุนนิยมทั้งระบบ โดยเฉพาะระบบการแข่งขันเสรี ซึ่งท้ายที่สุดก็จะนำไปสู่ระบบทุนผูกขาดและการเกิดวิกฤตของทุน ซึ่งเป็นสิ่งที่นายทุนต้องอาศัยบทบาทของรัฐเพื่อสร้างเงื่อนไขในการเอื้ออำนวยต่อการคงสภาพของการได้กำไรสูงสุดของนายทุนผูกขาดต่อไป เพื่อไม่ให้เกิดอุปสรรคขัดขวางกระบวนการสะสมทุนของนายทุนผูกขาดในระบบทุนนิยม นายทุนผูกขาดเหล่านี้จึงจำเป็นต้องเข้าไปยึด อำนาจรัฐในลักษณะที่ผูกขาดอำนาจทางการเมืองไว้ด้วยเพื่อที่จะสามารถกำหนดกฎเกณฑ์กติกาที่ สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตัวเองได้

เนื่องจากลักษณะของระบบทุนนิยมของไทยในปัจจุบันเป็นลักษณะพิเศษ คือเป็นระบบทุนนิยมผูกขาด(Monopoly Capitalism) ก็จะมีนายทุนใหญ่กลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจในการควบคุมตลาด การดำรงอยู่ของระบบทุนนิยมที่เป็นดังในปัจจุบันเกิดจากการพัฒนาการของนายทุนไทยนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ความจริงแล้วยุทธศาสตร์ของนายทุนที่ต้องการเข้าไปมีบทบาทใน กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายของรัฐเพื่อเอื้อให้เกิดผลประโยชน์ในการสะสมทุนของกลุ่มทุน ต่างๆไม่ใช่เป็นเรื่องใหม่แต่อย่างใด ในอดีตการคลี่คลายขยายตัวของ การเติบโตของนายทุน จนกระทั่งมีบทบาทในการเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายของรัฐ ได้ปรากฏว่ามีการศึกษา มาแล้วในหลายๆงานด้วยกัน เพียงแต่ว่าในสมัยปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนในการ มีลักษณะที่มีความใกล้ชิดกันมากขึ้นมากกว่าเดิมมาก ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเป็นปรากฏการณ์เฉพาะหนึ่ง ของระบบเศรษฐกิจการเมืองไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อการศึกษาลักษณะและสถานการณ์ของการ เมืองไทยปัจจุบันพอสมควร พัฒนาการของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง รัฐกับทุน มีผู้ที่เคย ศึกษามาแล้วในเชิงการเข้าไปมีบทบาทในการเข้าไปตัดสินใจในกระบวนการเชิงนโยบายของรัฐ เช่น งานของเอนก เหล่าธรรมทัศน์(2539) รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์(2539) และ อนุสรณ์ ลิ้มมณี (2539)

อเนก เหล่าธรรมทัศน์(2539) ในหนังสือ มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหว ของสมาคมธุรกิจ ได้ให้ภาพความสำคัญของการเข้ามา มีบทบาทของนักธุรกิจในระบบการเมือง และได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของรัฐเป็นอย่างมากอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในอดีต งาน

ของอเนก พยายามศึกษาโต้แย้งกับการศึกษาของ Fred W. Riggs(1966) ที่มองสังคมไทยเป็น การเมืองแบบอำมาตยาธิปไตย (Bureaucratic Polity) ซึ่งการกำหนดนโยบายของรัฐถูกรวบงำโดย ข้าราชการมาโดยตลอด กล่าวคือไม่มีพรรคการเมืองที่สามารถควบคุม กำกับและชี้นำระบบ ราชการได้อย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นพรรคการเมืองแบบพรรคเดียวที่ผูกขาดอำนาจเบ็ดเสร็จ หรือ พรรคการเมืองในระบบที่มีการแข่งขันอย่างอิสระ(อเนก, 2539:4) กรอบการวิเคราะห์ที่ได้ใช้แนว Corporatism เพื่อศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของนักธุรกิจเป็นการเข้าร่วมใน คณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนซึ่งเป็นความร่วมมือในลักษณะภาคีรัฐและสังคมซึ่ง เกิดขึ้นในประเทศไทยสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

รังสรรค์ ธาระพรพันธุ์(2539) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจใน ประเทศไทย : บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์และเศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475 - 2530 ได้ใช้ กระบวนการวิเคราะห์ที่มีพื้นฐานมาจากสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองนีโอคลาสสิก(Neo-Classical Economics) ผลการวิเคราะห์ได้ข้อสรุปสำคัญว่า กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจเกิดจาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์กับอุปทานของนโยบาย โดยชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างในการกำหนด นโยบายเศรษฐกิจของไทย ว่ามาจากระบบทุนนิยมโลกและชนชั้นทางอำนาจ ขุนนางวิชาการ พรรคการเมือง และรัฐสภา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจการเมืองไทยนั้นได้มีความผูกพัน สนิทแนบแน่นกับระบบทุนนิยมโลกเป็นอย่างมาก ความผูกพันดังกล่าวทำให้ไทยต้องพึ่งพาดลาด ต่างประเทศมากขึ้น

อนุสรณ์ ลิ้มมณี(2539) เรื่อง โครงสร้างในการกำหนดนโยบายความร่วมมือระหว่างรัฐ และทุน :บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจการเมืองเกี่ยวกับการปรับกลยุทธ์ของรัฐในประเทศไทย โดย กล่าวถึงการปรับโครงสร้างของการปรับยุทธศาสตร์นโยบายรัฐ ว่ามีข้อจำกัดมาจากโครงสร้างทาง เศรษฐกิจการเมืองโลกและสภาพเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศ ซึ่งการปรับกลยุทธ์ในนโยบาย ของรัฐทำให้นายทุนที่อยู่ในคณะกรรมการร่วมภาครัฐบาลและเอกชนได้เปรียบยิ่งขึ้น นโยบาย ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐกับทุน นอกจากจะทำให้บทบาทด้านเศรษฐกิจของฝ่ายทุน เพิ่มขึ้น ยังช่วยให้ฝ่ายทุนมีโอกาสเข้ามาผลักดันนโยบายของรัฐโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจได้ โดยตรง

พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนของไทยและคลี่คลายขยายตัวมาเรื่อยๆจน เข้าไปมีบทบาทที่ใกล้ชิดในกระบวนการตัดสินใจของรัฐ มีการศึกษาในยุคสมัยต่อมาซึ่งทำให้เห็น ถึงความใกล้ชิดของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนมากขึ้นเรื่อยๆ

งานศึกษาของ สุวรรณ บัณฑิต(2539) ซึ่งพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทุน และ ประชาชน ช่วงปี พ.ศ. 2531-2535 ในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับทุนในช่วงเวลาดังกล่าวมีลักษณะรัฐกับทุนเป็น พันธมิตรและคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การที่รัฐช่วยเหลือทุนนั้นเนื่องมาจากรัฐ โดยเหตุผล

แล้วต้องอาศัยทุนในการดำรงอยู่และเป็นเพราะผู้บริหารรัฐและผู้มีอำนาจทางการเมืองในช่วงนั้น ส่วนใหญ่เป็นตัวแทนของกลุ่มนายทุน ซึ่งมีการศึกษาที่มากและเบื้องหลังของผู้ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีของรัฐบาลช่วงเวลาดังกล่าวว่ามีบางคนที่มีพื้นฐานมาจากนายทุนธุรกิจ ซึ่งอาจจะมองได้ว่าคณะผู้บริหารรัฐบาลเป็นตัวแทนของกลุ่มทุนที่ส่งมาเพื่อควบคุมการตัดสินใจในการบริหาร ประเทศและกำหนดนโยบายเศรษฐกิจเพื่อเอื้อผลประโยชน์ของกลุ่มทุนทั้งชนชั้น นอกจากนั้น ผลการศึกษายังพบว่า สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศและต่างประเทศมีส่วนในการ หนุนเสริมให้ทุนและรัฐอยู่ในภาวะที่ได้เปรียบประชาชน ซึ่งถึงแม้ประชาชนจะมีสิทธิมีเสียงมากขึ้นด้วยช่องทางการเมืองที่เริ่มเปิดมากขึ้นแต่ยังไม่สามารถยกระดับความสัมพันธ์ให้เสมอรัฐกับทุน ได้

เนื่องจากลักษณะของการเมืองไทยในปัจจุบัน มีความแตกต่างไปจากสภาพการณ์ของ การเมืองในอดีต ในงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามสำหรับหาคำตอบในงานวิจัยครั้งนี้ใน 2 ประเด็น คือ

1. รัฐไทยในปัจจุบันมีลักษณะเป็นอย่างไร? โดยเน้นการพิจารณาความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐกับกลุ่มนายทุน(ผูกขาด)
2. ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนผูกขาดกับรัฐมีผลต่อ โครงสร้างการตัดสินใจ ในนโยบายของรัฐและเอื้อต่อผลประโยชน์ของกลุ่มทุนผูกขาดดังกล่าวหรือไม่?

ข้อสังเกตจากปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุน ของไทยในปัจจุบันคือ ช่วงเวลาการขึ้นมามีอำนาจของรัฐบาลซึ่งนำโดยพรรคไทยรักไทยชนะการ เลือกตั้งในปี 2544 และในรัฐบาลซึ่งมีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ปรากฏการณ์ทางการเมืองได้มีความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยยะสำคัญพอสมควร เมื่อพบว่าพรรคไทย รักไทยมีองค์ประกอบแกนหลักเป็นกลุ่มทุนผูกขาดของประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มทุนในสาขา โทรคมนาคมสื่อสาร นอกจากนี้เมื่อพิจารณาผู้ดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร พบว่ามีองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีที่เป็นตัวแทนของกลุ่มทุนใหญ่ของ ประเทศในพรรคไทยรักไทยหลากหลายกลุ่ม

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทุนใหญ่ที่มีลักษณะผูกขาดกับการตั้งพรรคการเมืองแล้วชิงชัย ในการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลในลักษณะอำนาจผูกขาดดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ทางการเมือง เฉพาะของรัฐทุนนิยม(Capitalist State) ในปัจจุบันซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โครงสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับนายทุนเป็นอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งตอบสนองต่อวิกฤตที่เข้ามากระทบ ในช่วงปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งอาจจะเรียกระบบการเมืองดังกล่าวว่า เป็นระบบทุนนิยมผูกขาด ครอบครองอำนาจรัฐ(state monopoly capitalism) ซึ่งเป็นลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับ นายทุนที่มีความแตกต่างไปจากอดีตเป็นอย่างยิ่ง การรวมตัวของทุนผูกขาดทางเศรษฐกิจและ อำนาจทางการเมืองเป็นกลไกอันหนึ่งเดียวกัน เพื่อทำหน้าที่ในการขูดรีด(exploitation) และการ

ครอบงำทางการเมือง(Political Domination)เพื่อให้ทุนผูกขาดสามารถดำรงอยู่ต่อไป ดังนั้น ความสัมพันธ์ของอำนาจการเมืองกับอำนาจเศรษฐกิจจึงมีความใกล้ชิดยิ่งกว่าเดิม อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการหลอมรวม(fusion)อำนาจทั้งสองให้เป็นศูนย์กลางเดียวก็อาจจะกล่าวได้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทและสถานะของนายทุนในบริบทของเศรษฐกิจการเมืองไทยเมื่อเปรียบเทียบกับอดีต

ระบบทุนนิยมผูกขาด(Monopoly Capital)เป็นพัฒนาการของระบบทุนนิยมที่มักจะเริ่มจากการแข่งขันของทุนขนาดเล็กมากมายและหลากหลายเป็นที่มาของคำว่า “การแข่งขันเสรี” แต่ต่อมาทุนขนาดเล็กจำนวนหนึ่งได้ล้มหายตายจากไป จำนวนหนึ่งคงสภาพความเป็นทุนขนาดเล็ก จำนวนหนึ่งเกิดขึ้นมาใหม่และจำนวนน้อยเติบโตใหญ่และกลายเป็นผู้มีอำนาจเหนือตลาด แล้วใช้พลังทางเศรษฐกิจของของอำนาจผูกขาดเข้าไปมีอิทธิพลเหนือการเมืองและการปกครองของรัฐบาลได้ ดังที่ David C. Korten (1995:141-148)ผู้คลุกคลีอยู่กับงานวิชาการ งานบริหารธุรกิจและหน่วยงานรัฐบาลของสหรัฐกล่าวถึงสภาพความเป็นจริงของระบบทุนนิยมที่ครองโลกในปัจจุบันในหนังสือชื่อ When Corporation Rule The World โดยกล่าวว่า การค้าเสรีและการแข่งขันเสรีที่เขียนไว้ในตำราของอดัม สมิท นั้น มันไม่มีอยู่จริงในโลกปัจจุบัน ในสหรัฐอเมริกาเองบริษัทยักษ์ใหญ่ ทุนผูกขาดมีอำนาจเหนือรัฐ เหนือสภาผู้แทนซึ่งซื้อประชาธิปไตยได้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2547:11)

เมื่อพิจารณาคำนิยามและความหมายของคำว่าทุนผูกขาด”(Monopoly Capital) จะพบว่า คำดังกล่าวค่อนข้างมีปัญหาในการทำความเข้าใจพอสมควร เพราะตามความเข้าใจของกลุ่มนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกหรือนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก จะไม่มีนิยามของคำว่า “ทุนผูกขาด”(Monopoly Capital) มีแต่คำว่า “การผูกขาด”(Monopoly) ซึ่งเป็นลักษณะตรงข้ามกับการแข่งขันเสรีหรือการแข่งขันสมบูรณ์(Perfect Competitive) การแข่งขันสมบูรณ์หมายถึง การมีผู้ประกอบการขนาดเล็กขนาดย่อมแข่งขันกันมากมายไม่มีรายใดใหญ่พอที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงราคาและการผลิตการค้าในตลาดได้ ตรงกันข้าม ถ้ามีผู้ประกอบการรายใดรายหนึ่งใหญ่พอที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงราคา การผลิต และการค้า ในตลาดนั้นๆการแข่งกันก็จะไม่สมบูรณ์ อำนาจการผูกขาดเริ่มมีอิทธิพลต่อกลไกตลาด Paul A. Samuelson ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Economics (1988:Chapter 6) ไว้ว่าในอุตสาหกรรมนุหรี รถยนต์ อาหารสำเร็จรูป โทรทัศน์และอุปกรณ์ อลูมิเนียมและเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้อยละ 80 ของส่วนแบ่งตลาดอยู่ในมือของบริษัทยักษ์ใหญ่อันดับ 1-4 ของแต่ละอุตสาหกรรม เช่น ในอุตสาหกรรมรถยนต์ เพียง 3 บริษัทแรกคือ จี เอ็ม ฟอร์ด และไครสเลอร์ ก็ครอบครองส่วนแบ่งตลาดเกือบร้อยละ 80 แล้ว (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2547:13)

ส่วนคำว่า “ทุนผูกขาด”(monopoly capital) เป็นศัพท์ทางเศรษฐศาสตร์มาร์คซิสต์(Marxian Economics) ซึ่งหมายถึงการกระจุกตัวของทุน(Concentration of Capital) และการรวมศูนย์ของทุน(Centralization) การกระจุกตัวของทุนนั้น เป็นสภาพที่ขนาดของทุนในมือของนายทุนรายใดราย

หนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งขยายตัวเติบโตเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ด้วยการได้กำไรมากและนำกำไรมาลงทุนเพิ่มเพื่อให้ได้กำไรมากขึ้นไปอีก จนกลายเป็นบรรษัทขนาดใหญ่มีอิทธิพลเหนือตลาด (ณรงค์, 2547:14) ส่วนการรวมศูนย์ของทุน เป็นสภาพการณ์ที่ ทุนหลายๆส่วนจากหลายๆเจ้าของมารวมกัน เพื่อให้ทุนนั้นมีขนาดใหญ่ขึ้น มีพลังทางเศรษฐกิจมากขึ้น การรวมศูนย์ของทุนมีหลายลักษณะ เช่น บริษัทที่หุ้นขายในตลาดสามารถระดมทุนจากแหล่งต่างๆให้มารวมศูนย์ที่บริษัทได้ กองทุนต่างๆที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหากำไร ได้แก่ พวก Mutual Fund ,Hedge Fund ที่ระดมทุนจากทุกกลุ่มคนและชนชั้น แล้วเอาทุนนั้นไปเล่นหุ้น เล่นค่าเงิน เก็งกำไรในตลาดหุ้นทั้งหลาย หรือการที่บริษัทต่างๆมีการไขว้หุ้นกัน ยุบรวมกัน หรือจัดกลุ่มรวมหัวหรือฮั้วกัน(Cartel) เหล่านี้ล้วนแต่เป็นลักษณะของการรวมศูนย์ทุนตามความหมายของเศรษฐศาสตร์มาร์คซิสต์ ซึ่งถ้าพิจารณาลักษณะอย่างเป็นรูปธรรมในประเทศอุตสาหกรรมก็จะพบว่า การกระจุกตัวและการรวมศูนย์ของทุน อันเป็นลักษณะของทุนผูกขาด มีอยู่หนาแน่นในสหรัฐ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น หรือกล่าวโดยภาพรวม เศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของทุนผูกขาดทั้งสิ้น ดังนั้นรัฐบาลของประเทศเหล่านี้จึงต้องกำหนดนโยบายต่างๆที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนผูกขาดหรือน้อยไม่ขัดต่อผลประโยชน์ของกลุ่มทุนผูกขาดเหล่านี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายการค้าและการลงทุนทั้งในประเทศและนอกประเทศ รัฐบาลเหล่านี้มักจะคล้อยตามความปรารถนาของกลุ่มทุนผูกขาดเสมอ(ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2547:15)ประเทศไทยในปัจจุบันผู้วิจัยก็มองว่ามีลักษณะที่สอดคล้องกับแนวโน้มของระบบทุนนิยมโลกเช่นเดียวกัน

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้นิยาม ทุนผูกขาด(Monopoly Capital) ตามแนวการศึกษาของนักเศรษฐศาสตร์มาร์คซิสต์เป็นหลักสำคัญ ดังนั้นการนิยามระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะเป็นทุนนิยมผูกขาด(Monopoly Capitalism) มิได้เน้นว่าในภาคเศรษฐกิจที่ศึกษาต้องมีผู้ประกอบการหรือนายทุนเพียงรายเดียว แต่พิจารณาโดยใช้หลักเกณฑ์การกระจุกและการรวมศูนย์ของทุนและอำนาจในการควบคุมตลาดของกลุ่มทุนในภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ นั้นเอง

เบื้องต้นนั้น อาจจะกล่าวได้ว่ากลุ่มทุนที่เป็นหลักในพรรคไทยรักไทย คือ กลุ่มทุนประเภทโทรคมนาคมสื่อสารซึ่งเป็นกลุ่มในเครือชินวัตรซึ่งมีอีกสถานะหนึ่งคือ เป็นหัวหน้าพรรคไทยรักไทยและนายกรัฐมนตรีของประเทศไทยในปัจจุบัน ในขณะที่ทุนผูกขาดดังกล่าวเข้ามายึดอำนาจรัฐดังกล่าวมีลักษณะเป็นกลุ่มทุนกลุ่มใหม่ซึ่งมีพัฒนาการก่อตัวขึ้นมาเรื่อยๆ พร้อมกับการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของทุนนิยมไทย เนื่องจากสังคมเศรษฐกิจไทยมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างไปในทางที่มีการเปิดประเทศมากยิ่งขึ้น โดยมีการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาไปในแนวทางเสรีนิยมมากขึ้น ผลของการดำเนินยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ ทำให้ทุนขนาดใหญ่เติบโตอย่างรวดเร็ว(รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2536)

กลุ่มทุนใหม่เหล่านี้เติบโตขึ้นในช่วงแรกเกิดจากกระบวนการให้เครดิต(credit) ของรัฐหรือผ่านการได้รับสัมปทานในการผูกขาดการค้าและการทางธุรกิจ จึงทำให้กลุ่มทุนดังกล่าว

สามารถพัฒนาและสะสมทุนจนเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศของประเทศไทยในช่วงหลังเริ่มมีการเปิดประเทศพร้อมเปิดรับกับการผลิตในระบบทุนนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างเต็มรูปแบบได้ส่งผลกระทบต่อสำคัญทำให้การเติบโตของนายทุนไทยมีความเข้มแข็งมากขึ้นเรื่อยๆ ระบบการแข่งขันเสรีเป็นโอกาสที่ทำให้ทุนที่มีพื้นฐานเข้มแข็งสามารถสร้างและขยายการสะสมทุนในกิจการของตนเองในการควบคุมเศรษฐกิจของประเทศไว้ได้ ศักยภาพของทุนในการพัฒนาการสะสมทุนจนมีอำนาจมากขึ้นดังกล่าวได้ทำให้ทุนต่างๆ เหล่านั้นกลายสภาพเป็นทุนผูกขาดในสาขาการผลิตต่างๆ ไป

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม เป็นนักวิชาการไทยคนแรกๆ ที่ได้ศึกษาลักษณะของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ของประเทศไทยที่ผ่านมาและได้เสนอว่าระบบเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันมีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมผูกขาด(Monopoly Capitalism) ซึ่งพิจารณาจากการรวมศูนย์และกระจุกตัวของทุนอุตสาหกรรมต่างๆ ในสาขาการผลิตต่างๆ หลายประเภท ซึ่งอำนาจในการควบคุมตลาดตกอยู่ในมือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นก่อนที่จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ในงานเขียนเรื่อง การเปลี่ยนแปลงธุรกิจไทยในรอบ 25 ปี เกริกเกียรติ(2525ก) เสนอว่า การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีของรัฐบาลเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ธุรกิจภาคเอกชนสามารถเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว การเติบโตอย่างรวดเร็วของภาคธุรกิจเอกชนจะทำให้ภาคธุรกิจเอกชนมีบทบาทและอิทธิพลทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศมากขึ้นและอาจจะเข้าไปครอบงำการดำเนินนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลได้ ในกรณีเช่นนี้จะทำให้ภาคธุรกิจเอกชนมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางของการเปลี่ยนแปลงหรือการเจริญเติบโตของประเทศรวมตลอดจนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนได้ด้วย(เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2525ก:3) แต่การศึกษาของเกริกเกียรติยังไม่ได้เน้นศึกษากลุ่มทุนที่เกิดขึ้นใหม่ ก็คือกลุ่มทุนโทรคมนาคมสื่อสารซึ่งเริ่มมีบทบาทในช่วงระยะเวลาดังกล่าวมากขึ้นเรื่อยๆ กลุ่มทุนที่เกริกเกียรติศึกษาส่วนใหญ่จะอยู่แวดวงกลุ่มทางการเงินและกลุ่มอุตสาหกรรมบางประเภท เช่นกลุ่มทุนธนาคาร ผลการศึกษาพบว่าการกระจุกตัวของทุนอย่างชัดเจน(เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2525ก:14-16) อีกประการหนึ่งเขาเองก็ยังไม่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มนายทุนดังกล่าวอย่างเป็นจริงเป็นจัง เป็นแต่เพียงตั้งข้อสังเกตต่อการเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในทางการเมืองของทุนผูกขาดต่างๆ เพื่อที่จะสร้างอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มทุนเหล่านี้

M.A.Utton (1970) กล่าวว่า ถ้าหากว่าอำนาจการผูกขาดทำให้ผู้ผูกขาดได้กำไรสูง เราก็หวังว่าคงจะมีหน่วยธุรกิจบางหน่วยพยายามที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจนี้ ด้วยการซื้อหน่วยธุรกิจอื่นๆ ในอุตสาหกรรม ในกรณีเช่นนี้แรงผลักดันที่ก่อให้เกิดการกระจุกตัวของอุตสาหกรรม มิได้มีสาเหตุมาจากความต้องการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพ เช่นในกรณีที่พยายามจะให้เกิดการประหยัดต่อขนาดเป็นอย่างมากหรือจากความต้องการที่จะเพิ่มอัตราความก้าวหน้าทางวิทยาการ จุดมุ่งหมายที่มีอยู่ก็เพียงแต่จะให้ได้ตลาดมา หรือควบคุมตลาดเอาไว้ เพื่อที่จะได้กำไรสูงกว่าปกติ หรืออาจจะเพียงแต่

พยายามหลีกเลี่ยงการแข่งขัน(ผาสุก พงษ์ไพจิตรและไพโรจน์ วงศ์วิภานนท์, 2518:16) ลักษณะดังกล่าวมิได้เป็นเฉพาะในด้านธุรกิจเท่านั้นยังสามารถประยุกต์ใช้กับการเมืองได้ด้วย ซึ่งจะกล่าวต่อไปในภายหลัง

ความโน้มเอียงใดก็ตาม ที่ทำให้การกระจุกตัวของอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นโดยการรวมตัว (Mergers) เป็นปัญหาที่นำความยุ่งยากเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการต่อต้านทรัสต์(trust) โดยเฉพาะในกรณีประเทศอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้วอย่างในสหรัฐอเมริกา และการต่อต้านการผูกขาดในสหราชอาณาจักร ภายใต้สภาวะการณ์บางอย่างหน่วยธุรกิจที่ตั้งขึ้นแล้วในอุตสาหกรรมใดก็ตาม อาจรักษาสถานะของตนและระดับการกระจุกตัวของอุตสาหกรรม โดยการนัดหมายตกลงในเรื่องราคา ผลผลิต กำไรจากการขายปลีก เงินลดให้ลูกค้าและเงื่อนไขการค้าอื่นๆในสหรัฐอเมริกา ข้อตกลงดังกล่าวเหล่านี้ถือว่ามีผลผูกพันโดยตรงตาม พ.ร.บ.เซอร์แมน และเคลตัน (ผาสุก พงษ์ไพจิตรและไพโรจน์ วงศ์วิภานนท์, 2518:16) แต่ในอังกฤษเริ่มต้นตั้งแต่ทศวรรษ 1950 คณะกรรมการว่าด้วยการผูกขาดมีหน้าที่สืบดูว่าข้อตกลงระหว่างผู้ผลิตนั้นช่วยรักษาสถานภาพเดิม(status quo)ของผู้ผลิตไว้อย่างไร ข้อตกลงที่จัดว่าสำคัญได้แก่ การที่ผู้ผลิตรวมกลุ่มกันทั้งหมดและบังคับให้ผู้ขายปลีกหรือผู้ขายส่งขายเฉพาะสินค้าในกลุ่มตน ในทัศนะของกรรมการว่าด้วยการผูกขาด การกระทำเช่นนี้นำไปสู่ “ความไม่คล่องตัวอย่างสูงและถึงกับทำให้พ่อค้าที่อยู่นอกกลุ่มไม่สามารถเข้ามาแข่งขันได้ เมื่อผู้ซื้อจำนวนมากมีข้อผูกพันที่จะต้องซื้อจากกลุ่มผู้ขายกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ จึงเป็นการยากยิ่งที่ผู้ผลิตอิสระอื่นๆที่อยู่นอกกลุ่มจะหาตลาดได้” ในสภาพเช่นนี้ ข้อตกลงระหว่างผู้ผลิตอาจเป็นอุปสรรคเทียม ซึ่งมีผลกีดกันผู้ผลิตรายใหม่จากการแข่งขันในตลาดและมีผลเช่นเดียวกับอุปสรรคแท้จริงประเภทอื่นๆ (ผาสุก พงษ์ไพจิตรและไพโรจน์ วงศ์วิภานนท์, 2518:17)

ในกรณีของประเทศไทยนั้น ถ้าหากจะพิจารณาถึงแนวโน้มนโยบายของรัฐบาล ในการป้องกันมิให้ธุรกิจเอารัดเอาเปรียบประชาชนนั้น ในอดีตอาจจะเห็นว่ารัฐบาลหลายรัฐบาลพยายามผลักดันกฎหมายหลายฉบับ เพื่อควบคุมหรือกำกับการทำงานของธุรกิจประเภทที่มีความสำคัญต่อส่วนรวม ลักษณะของกฎหมายต่างๆที่ออกมานั้นอาจแบ่งได้เป็น 2 แนวด้วยกัน(เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2525ข:203-204) คือ

1. บังคับให้มีการกระจายการเป็นเจ้าของธุรกิจ สำหรับธุรกิจที่มีความสำคัญต่อการควบคุมธุรกิจหรือการสร้างอำนาจการผูกขาดในธุรกิจนั้น รัฐบาลได้พยายามให้มีการกระจายการถือหุ้นหรือการเป็นเจ้าของในธุรกิจนั้น เพื่อป้องกันมิให้คนเพียงกลุ่มน้อยเป็นผู้ผูกขาดการเป็นเจ้าของธุรกิจนั้น กฎหมายที่สำคัญในเรื่องนี้ได้แก่

1.1 พระราชบัญญัติบริษัทมหาชน จำกัด พ.ศ.2521

1.2 พระราชบัญญัติ ธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2522

1.3 พระราชบัญญัติ การประกอบกิจการเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522

สำหรับกฎหมายในสองฉบับหลังนั้น เป็นการบังคับให้มีการกระจายการถือหุ้นในบริษัทที่ประกอบธุรกิจการเงิน ส่วนกฎหมายบริษัทมหาชนนั้นเป็นกฎหมายที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก กล่าวคือมีความยาวถึง 252 มาตรา จุดประสงค์ที่ตราออกมาก็เพื่อให้การคุ้มครองผู้ถือหุ้นรายย่อยที่ถือหุ้นในบริษัทขนาดใหญ่ และเพื่อเสริมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่ล้าสมัย แต่เดิมร่างกฎหมายฉบับนี้ ได้กำหนดให้ผู้ประกอบการธุรกิจบางประเภทที่มีความสำคัญต่อสังคมส่วนรวม เช่น ธนาคารพาณิชย์ และบริษัทประกันชีวิต ประกันภัย จะต้องจดทะเบียนในรูปของ บริษัทมหาชน เพื่อกระจายการถือหุ้นแก่ประชาชนโดยทั่วไป แต่ในท้ายที่สุดแล้วกฎหมายได้ออกมาในลักษณะไม่บังคับบริษัทที่ดำเนินธุรกิจอยู่ก่อนแล้ว การจดทะเบียนเป็นบริษัทมหาชนหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความต้องการของบริษัทเป็นสำคัญ

2. การให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน นอกจากจะออกกฎหมายที่บังคับให้มีการกระจายการถือหุ้นในธุรกิจบางประเภทแล้ว รัฐบาลได้ออกกฎหมายเพื่อป้องกันผู้ผูกขาดเอารัดเอาเปรียบประชาชนด้วยกฎหมายที่สำคัญในเรื่องนี้มีอยู่ 2 ฉบับด้วยกันคือ

2.1 พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ.2522

2.2 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522

ในกฎหมายทั้งสองฉบับนั้น ที่สำคัญได้แก่กฎหมายกำหนดราคาและป้องกันการผูกขาดซึ่งเป็นกฎหมายที่ออกมาแทนพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พ.ศ.2490 กฎหมายกำหนดราคาและป้องกันการผูกขาดได้ให้อำนาจแก่รัฐบาลในการป้องกันการเอารัดเอาเปรียบประชาชนโดยธุรกิจที่ผูกขาดได้มาก แต่รัฐบาลมิได้ดำเนินการใช้มาตรการป้องกันการผูกขาดอย่างจริงจัง แต่กลับใช้ความคล่องตัวของกฎหมาย กำหนดราคาสินค้าบางชนิดในทางที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจ ดังนั้นกฎหมายที่ออกมาจึงถูกนำมาใช้เพื่อให้เกิดความคล่องตัวแก่ธุรกิจ มากกว่าที่จะออกมาใช้เพื่อป้องกันการผูกขาดของธุรกิจ

การดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยในอดีตที่ผ่านมาตั้งแต่สมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณเป็นต้นมา ล้วนมีแนวคิดในการเปิดเสรีการแข่งขัน โดยเฉพาะรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ได้มีแนวนโยบายหลักในการทำลายการผูกขาดและลดอุปสรรคการเข้ามาลงทุนของนายทุนภาคเอกชนไทยเป็นอย่างมาก การกำหนดนโยบายเปิดเสรีการลงทุนแห่งหนึ่งนั้นทำให้นายทุนภายในประเทศมีความเข้มแข็งเติบโตขึ้น แต่อีกด้านก็เป็นการสร้างเงื่อนไขทำนบกีดขวางของการได้รับกำไรเกินปกติของภาคธุรกิจบางประเภท โดยเฉพาะธุรกิจที่มีสร้างผลประโยชน์จากธุรกิจสัมปทานซึ่งเกี่ยวเนื่องกับนโยบายของรัฐ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐโดยการเปิดเสรีข่มสุมผลกระทบต่อผลประโยชน์ของกลุ่มทุนดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากความจำเป็นในการคงรักษาการผูกขาด และคงรักษาการได้กำไรเกินปกติต่อไปโดยการสร้างอุปสรรคมิให้มีการ

แข่งขัน ยุทธวิธีหนึ่งที่ได้ผลก็คือ การเข้าไปกำหนดนโยบายกฎเกณฑ์ โดยการควบคุมอำนาจรัฐ และเป็นฝ่ายกำหนดกฎเกณฑ์เสียเอง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทุนผูกขาดต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องทางการเมือง ในกรณีของประเทศไทยนั้น ในภาคปฏิบัติ(in practice) เราจะพบว่ากลุ่มทุนผูกขาดได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างใกล้ชิดเรื่อยๆ โดยเฉพาะภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี 2540

กลุ่มทุนผูกขาดกล่าวเป็นกลุ่มทุนใหม่ ซึ่งมีพัฒนาการยาวนานในประวัติศาสตร์ ลักษณะสำคัญของกลุ่มทุนดังกล่าวมีความแตกต่างกล่าวกลุ่มทุนในอดีตโดยมีลักษณะ 2 ประการ คือ ประการแรก กลุ่มทุนดังกล่าวมีลักษณะเริ่มแรกเป็นกลุ่มทุนสัมปทานซึ่งเป็นการประมุลงานจากรัฐซึ่งมีนัยยะสำคัญเป็นการผูกขาดตั้งแต่เริ่มแรก และประการที่สอง ทุนผูกขาดได้มีการขยายทุนให้เติบโตใหญ่อย่างรวดเร็วผ่านการระดมทุนจากตลาดหลักทรัพย์ ทำให้กระบวนการสะสมทุนมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกลุ่มทุนอุตสาหกรรมอื่นๆ ทั่วไปในอดีต(เกิดการรวมศูนย์ของทุนขึ้น)

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองไทย หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 มีกลุ่มทุนที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมากในเศรษฐกิจไทย คือ กลุ่มทุนโทรคมนาคมสื่อสารและกลุ่มบริษัทที่มีบทบาทนำในธุรกิจด้านนี้มี 4 กลุ่มหรือที่เรียกกันว่า “Big Four” ซึ่งบทบาทผูกขาดตลาดโทรคมนาคมในปัจจุบันคือ กลุ่มบริษัท ชินคอร์ปของตระกูลชินวัตร กลุ่มบริษัทยูคอม ของตระกูลเบญจรงค์กุล กลุ่มเทเลคอมเอเชียของเครือซีพีหรือตระกูลเจียรวนนท์ กลุ่มทีทีเอนด์ทีของนายอดิศัย โพธารามิก(Pathamanand, 2005:15) เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่ามีกลุ่มทุนโทรคมนาคมสื่อสารที่เป็นพันธมิตรกัน ถึง 3 กลุ่มทุนคือ กลุ่มบริษัทชินคอร์ป กลุ่มเทเลคอมเอเชีย และกลุ่มทีทีเอนด์ที ซึ่งอาจมองได้ว่าเป็นการกระจุกตัวของทุนในสาขาดังกล่าวในการสร้างพันธกิจเฉพาะบางอย่าง ซึ่งปัจจุบันมีบทบาทนำและเป็นแกนนำของพรรคไทยรักไทย

การจัดตั้งรัฐบาลซึ่งมีองค์ประกอบของทุนขนาดใหญ่ดังกล่าวอาจมีคำถามถึงการใช้อำนาจในการบริหารประเทศโดยออกมาตรการทางนโยบายที่เอื้อประโยชน์แก่ตัวแทนของกลุ่มทุนของตัวเอง(โดยเฉพาะกลุ่มทุนโทรคมนาคมสื่อสาร) จากข้อสังเกตดังกล่าวนำไปสู่การตั้งคำถามว่านโยบายต่างๆของรัฐบาลที่นำโดยพรรคไทยรักไทยมีลักษณะเป็นไปเพื่อเอื้อผลประโยชน์ต่อชนชั้นนายทุนหรือกลุ่มทุนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือไม่?

การเข้ามาครอบครองอำนาจทางการเมืองของกลุ่มทุนผูกขาด จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนขึ้นมาใหม่ เป็นการหลอมรวมระหว่างอำนาจทางการเมืองกับอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นกลไกเดียวในการสร้างเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาการผลิตและกระบวนการสะสมทุนของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ไม่ให้เกิดอุปสรรคและยังคงรักษาสภาพความได้เปรียบในการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินทางเศรษฐกิจในประเทศต่อไป

ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับกลุ่มทุนผูกขาดในปัจจุบัน จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบัน เพื่อที่จะเข้าใจ

ภาวการณ์และสถานการณ์ทางการเมืองของไทยได้ดียิ่งขึ้นและเป็นการเปิดมุมมองใหม่ๆ ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองการปกครองให้กว้างขวางมากขึ้นอีกด้วย

คำถามการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาด(กลุ่มทุนโทรคมนาคมสื่อสาร) ในช่วงรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีลักษณะเป็นอย่างไร?

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) ต้องการทราบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับกลุ่มทุนผูกขาด ว่ามีลักษณะเป็นเช่นใด?
- 2) ต้องการทราบว่า ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีพลังในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบันมากน้อย เพียงใด?
- 3) ต้องการนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาขั้นสูงต่อไป รวมทั้งต้องการนำผลการศึกษาที่ได้มาอธิบายปัญหาเรื่องรัฐไทยด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในวงการศึกษาต่อไป

สมมติฐาน

รัฐไทยในปัจจุบันมีลักษณะเป็นระบบทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ โดยกลุ่มทุนผูกขาดกลุ่มหนึ่งใช้วิธียึดอำนาจรัฐโดยตรงผ่านการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาล แล้วใช้นโยบายของรัฐบาลเป็นไปเพื่อเอื้อผลประโยชน์แก่กลุ่มทุนดังกล่าว

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะใช้ทฤษฎีนีโอมาร์คซิสต์แนวทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐ(State Monopoly Capitalism)มาเป็นกรอบในการศึกษา

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เอกสาร ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะและนโยบายเกี่ยวกับกลุ่มทุนโทรคมนาคมสื่อสาร ในช่วงเวลาที่ใช้ศึกษา ทั้งนี้เพื่อพิจารณาว่านโยบายรัฐบาลในช่วงนั้นมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เอื้อประโยชน์กับฝ่ายกลุ่มทุนโทรคมนาคมสื่อสารและปฏิบัติการต่อข้อเสนอของฝ่ายดังกล่าวอย่างไร

รายละเอียดของการศึกษาจากเอกสารต่างๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- เอกสารวิชาการ เช่น หนังสือ งานวิจัย
- บทความในหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร รายเดือน รายสัปดาห์

- เอกสารราชการ : มติคณะรัฐมนตรี กฎกระทรวง พระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนด พระราชบัญญัติ คำแถลงการณ์และคำบรรยายของนายกรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
- เอกสารสรุปบทสรุปของกลุ่มบริษัทที่ใช้เป็นหน่วยในการศึกษา ,มูลค่าสินทรัพย์และหนี้สิน, มูลค่าการตลาด, ส่วนแบ่งตลาด, รวมทั้งเอกสารทางการเงินต่างๆ
- อินเทอร์เน็ต : เว็บไซต์ต่างๆ

หน่วยที่ใช้ในการศึกษา

1. กลุ่มทุนผูกขาด(บริษัทธุรกิจเอกชน)
2. รัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรี
3. พรรคไทยรักไทย

เนื้อหาในการศึกษา

1.เอกสารต่างๆของทางราชการที่เกี่ยวข้องซึ่งถือเป็นนโยบายของรัฐบาล เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด กฎกระทรวง พระราชกฤษฎีกา มติคณะรัฐมนตรี คำแถลงการณ์ของรัฐบาลและคำบรรยายของนายกรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.เอกสารแสดงผลประกอบการธุรกิจเอกชนในแต่ละปี,งบดุลของบริษัทจดทะเบียน(ในตลาดหลักทรัพย์),เอกสารทางการเงินอื่นๆของบริษัทจดทะเบียนดังกล่าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.สามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบัน โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์แบบนีโอมาร์คซิสต์แนวทุนนิยมผูกขาดครอบครองอำนาจรัฐได้
- 2.สามารถทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบันได้
- 3.สามารถให้คำอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยปัจจุบันได้

